

ƏRƏB DİLİNDƏ XÜSUSİ ŞƏXS ADLARININ YARANMA ÜSULLARI

f.ü.f.d. Aynur Hüseynova Zahid qızı
BDU, Şərqşünaslıq fakültəsi

Açar sözlər: Xüsusi adlar, insan adları, onomastika

Key words: Own names, names of people, onomastics

Ключевые слова: Имена собственные, имена людей, ономастика

Dildə xüsusi adları tədqiq edən və öyrənən elmə onomastika deyilir. Onomastika maddi aləm və cəmiyyətdəki əşya və hadisələri adlandırma qanunauyğunluğunu, xüsusi adların qanunauyğun inkişafını, fəaliyyətini tədqiq edir.

Onomastikanın iki əsas tədqiqat obyektini – xüsusi insan adları – antroponimika və coğrafi adları – toponimika vardır. (4, 68)

Ərəb dilində belə bir bölgüyə demək olar ki, rast gəlinmir. Çünki ərəb dilçiləri istər xüsusi şəxs adlarını, istərsə də coğrafi adları eyni bir bölmədə *اسم العلم* (xüsusi isimlər) bölməsində tədqiq edirlər.

*العلم : اسم يدل على معين، بحسب وضعه، بلا قرينة. كخالد و فاطمة و دمشق و النيل.
و منه اسما البلاد و الاشخاص و الدول و الانهار و البحار و الجبال. (7,19)*

“Xüsusi isim müəyyən, öz vəziyyətinə görə, tayı olmayan bir məfhuma işarə edir, məs., Xalid, Fatimə, Dəməşq və Nil. Ölkə, şəxs, dövlət, qəbilə, çay, dəniz və dağ adları bu qəbildəndir.”

Antroponimlərə insan adlarından başqa, digər canlı varlıqların adları da daxildir. Antroponimlər fərdi və kollektiv olmaqla iki qrupa ayrılır. Şəxsi kollektivdən ayırmaq üçün verilən adlar fərdi, qrup halında olan adlar isə kollektiv antroponim adlanır. (4,68)

Kollektiv antroponimlərə ailə, nəsil, sülalə adları daxildir. Ən qədim nəsil adıdır. Avropada praktiki olaraq nəsil, sülalə adı qalmamışdır. Asiya, Afrika, Avstraliya və Amerikada belə adlar indi də qalmaqdadır. Türk və Monqol nəsilləri barədə ilk məlumatı Çin mənbələrindən almaq olur. (4,68)

Antroponimlərin vəzifəsi insanın fərdiləşməsini göstərmək, səciyyə-ləndirmək, ictimai vəzifəsinə, qohumluq əlaqələrinə işarə etməkdir.

Xüsusi adlar elə söz qrupudur ki, həm bir fərd kimi, həm də müəyyən cinsin qrupu kimi adamı tanıdır. Belə sözlər hər xalqın özünəməxsus sözlərindən olub, orjinallığını göstərir. Xüsusi adlar eyni zamanda, bu və digər dildə beynəlmiləl söz qrupları mövqeyi də tutur. Xalqın başqa xalqlara məxsus adları bəyəndiyini, ad kimi seçdiyini əks etdirir, belə adlar əksərən bədii əsərlərin dili, bəzən məişət, həyat yaxınlığı sayəsində bir xalqın dilindən başqasına keçir. Xüsusi adlar arasında belə alınmalar

həm də xalqların müəyyən dövrlərdə olmuş yaxınlığının göstəricisidir. Bütün dünya xalqlarının hər bir dilində adlar, ata adları, soy adları, coğrafi adlar xüsusi adları, xüsusi söz sinfini təşkil edir.

Xüsusi şəxs adları xalqların siyasi, ictimai, iqtisadi, mədəni həyatı, dini baxışları, ailə, vətəndaşlıq, adamların ictimai vəziyyəti, estetik zövqü, ləyaqətinə dövrün hüquq normaları ilə bağlı şəkildə yaranıb yayılır, bəziləri qısa, bəziləri isə uzunömürlü olur. Çünki dilin lüğət tərkibi kimi, antroponimiyasının tərkibi də dinamikdir. Xüsusi adlar cəmiyyətdə baş verən sosial, iqtisadi, siyasi dəyişikliklərini təsirinə məruz qalır, onların bir qismi həmin dəyişikliklərlə əlaqədar olaraq aradan çıxır, əvəzində isə yeni adlar yaranır.

Xüsusi şəxs adlarına qısaca tərif versək, onları aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar.

Şüura və nitqə malik olan, cəhd və hərəkətlərini tənzim edə bilən, müstəqil fəaliyyət göstərən canlı-insanı adlandıran isimlər şəxs adları qrupuna daxildir.

Müasir ərəb ədəbi dilində xüsusi şəxs adları **أسماء العلم** adlanır.

Qrammatik müəyyənlikdə olub-olmamalarına baxmayaraq, xüsusi isimlərin (adların) hamısı özlüyündə müəyyən hesab edilir.

Ümumi mənaları baxımından xüsusi şəxs adları aşağıdakı kimi qruplaşdırıla bilər. (3, 182)

I.Əsil adı bildirən ad “isim” (إسم) və ya “aləm” (علم) ; II.Künyə **كنية** ;

III.Nəsəb **نسب** ; IV.Nisbə **نسبة** ; V.Ləqəb **لقب**

Əsl adı bildirən adlar və yaxud xüsusi adlar (علم) qrammatik nöqtəyi-nəzərdən iki qrupa bölünür.

Birinci qrupa hazırlıqsız, bədahətən, birdən-birə düzəldilmiş adlar daxildir.

Bunlara ərəb dilində (مرجل) deyirlər. Bunlar hər hansı insana, heyvana və şəhərə aid olan adlardır. Məsələn:

سعاد - qız adı; فقفس - ərəb qəbiləsinin adı

İkinci qrupa isə منقول (yəni verilən) deyilir. Bu qrupa daxil olan xüsusi adlar ümumilərdən düzəldilmişdir. Bunlar da öz növbəsində aşağıdakı qruplara bölünür. Bitki, heyvan, həşərat, quş və ev əşyalarının adlarından ibarət xüsusi adlar. Məsələn: قمحة (buğda dənəsi); زيتون (zeytun); ذياب (canavarlar); عقرب (əqrəb); غزال (çeyran); ثعلب (tülkü); عقاب (qartal); غراب (alaqarğa); صقر (şahin)

Bu adlara, əsasən, bədəvilərdə rast gəlmək olar.

Sifətlərin və feili sifətin məlum və məchul növlərini substantivləşdirmə, isimləşdirmə yolu ilə düzəldilmiş xüsusi adlar. Məsələn:

محمد (təriflənmiş); عارف (bilən); سعيد (xoşbəxt); حسن (yaxşı);

حامد (tərifləyən); عادل (insafli, ədalətli); محمود (tərifə layiq); أمينة (etibarlı)

Feillərdən düzəldilmiş xüsusi adları da yaranmasına görə bir neçə qrupa ayırmaq olar.

Adların müəyyən hissəsi feilin indiki zamanından əmələ gəlmişdir. Məsələn:

يزيد (böyük olmaq, artmaq, çoxalmaq) feili يَزِيْدُ kimi tələffüz olunur.

تغلب (qalib gəlişən) feili tələffüzdə تَغْلِبُ olur. Bu ərəb qəbiləsinin adıdır. Bəzən, xüsusilə dialektlərdə تَغْلِبُ kimi işlədilir (6, 211)

تميس (qürurla, təntənə ilə yerimək) tələffüzdə تَمِيسُ olur. Bu da ərəblərdə qadın adını bildirir. (6, 211)

Feilin əmr formasından düzəldilmiş xüsusi adlar. Məsələn:

سالم (barışmaq) feilindən سالم adı düzəlir.

سامح (yumşaqılıq göstərmək) feilindən سامح adı düzəlir.

Feilin keçmiş zamanından düzəldilmiş xüsusi adlar. Məsələn:

شمر (qollarını çirmələmək, yığışdırmaq feili dialektlərdə شمر kimi tələffüz edilir. Bu ada İraqda və Suriyada rast gəlmək olar. Bu adı daşıyan çox böyük bir qəbilə vardır. Həmin qəbilə Suriyanın şərq hissəsini və İraqın şimal-qərb hissəsini əhatə edir.

جاد (səxavətli, əliaçıq olmaq) feili də dialektlərdə جَادُ kimi tələffüz edilir.

Əhatəsində olduğumuz varlıqdan və çiçək adlarından düzəldilmiş xüsusi adlar. Bu cür adlarla qızlar adlanırlar.

بنفسج (bənövşə); ريحان (reyhan); نرجس (nərgiz); نجم (ulduz); زهرة (Zöhrə);

غيمة (bulud); قمر (qəmər); مطر (yağış); شمس (günəş)

Bəzi adlar ədatlardan düzəldilmişdir. Məsələn:

Ancaq bir ədatdan düzəldilənlər: رَبِّ وِ اِنَّ

İki ədatdan düzəldilənlər: رُبَّمَا وِ اِنَّمَا

Önlük qoşma və ismindən düzəldilmiş xüsusi adlar. Məsələn:

بهناء/xoşbəxtliklə, şadlıqla/ xüsusi adı بَ on qoşamsı və هِنَاء/xoşbəxtlik/ isimdən düzəldilmişdir

Lakin adını çəkdiyimiz بهناء, إِنْ، رِبْمَا، اِنَّمَا، اِنْ، رِبْمَا adlar dilin lüğət tərkibindən çıxmış və arxaik sözlər sırasına daxil olmuşlar.

Müvafiq xüsusi isimlərdən fərqləndirmək üçün bəzi adlara artıqlar artırılır. Bu artıqlar ancaq müqəddəs və yaxud böyük şəxslərə verilir. Məsələn:

الحسن Əl-Həsən; الحسين Əl-Hüseyn; الحارث Əl-Haris; يزيد Əl-Yəzid

Sosial-siyasi anlayış və milli-azadlıq hərəkatının təsiri nəticəsində yaranmış xüsusi adlar: Məsələn:

مُبَارِزَة /mübarizə/; ثَوْرَة /inqilab/; حَرِيَّة /azadlıq/; ظَفَر /zəfər/

Leksiki nəzəri baxımından xüsusi şəxs adları iki qrupa bölünürlər. Sadə və mürəkkəb adlar.

Müasir ərəb ədəbi dilində sadə adlar علم مفرد adlanırlar. Sadə adlar ancaq bir leksik vahiddən ibarətdir. Məsələn:

سَعِيد /xoşbəxt/; صَالِح /yaxşı, əmin, ədalətli/; حَلِيمَة /arzu, istək/

Ərəb xalqları arasında belə bir inam yaranmışdır ki, əgər onlar öz uşaqlarına Allahın adlarından (əsməul-husnə) hər hansı birini qoysalar, onda onların uşaqları ağıllı-kamallı və sağlam, gücül olurlar. Onlardan bir neçəsini nəzərdən keçirək.

وَحِيد /vahid, tək/; عَادِل /adalətli, haqlı/; عَظِيم /böyük, ulu/; عَارِف /arif, bilən/

Dini müqəddəslərə xas olan adlar geniş yayılmışdır. Məsələn:

عَلِي ; حَسَن ; حُسَيْن ; عَمْر ; هَمْرَان ; حَمْرَان

İslamın müqəddəs şəhərlərinin adlarına uyğun gələn adlar. Məsələn:

المدينة/Səudiyyə Ərəbistanında yerləşən, müsəlmanların müqəddəs şəhəri/ , şəhər adətən المدينة المنورةadlanır. نجف/bu şəhərdə imam Əli dəfn edilmişdir və o İraqda yerləşir/ مكة/Səudiyyə Ərəbistanında yerləşən, müsəlmanların müqəddəs şəhəri, مكة المكرمةadı ilə məşhurdur/.

İnamdan asılı olmayaraq ənənənin gücünə əsasən uşaqlara valideynləri peyğəmbərlərin adlarını qoyurlar. Məsələn: /Məhəmməd/ محمد ; /Musa/ موسى ; /İbrahim/ إبراهيم ; /İlyas/ إلياس ; /Süleyman/ سليمان ; /İsa/ عيسى

Ərəb dilində mürəkkəb adları الأسماء المركبةadlandırırlar. Mürəkkəb adlar iki və daha artıq sözün birləşməsindən əmələ gəlir. İndi isə mürəkkəb adların aşağıdakı növlərini nəzərdən keçirək.

İki sözün birləşməsindən əmələ gələn izafət formalı xüsusi adlar. Belə adlar ərəb dilində الأسماء المركبة إضافةadlanır.

İzafət formalı xüsusi adlar da öz növbəsində aşağıdakı kiçik qruplara bölünür.

I.İki xüsusi ismin izafətindən əmələ gəlmiş xüsusi adlar. Məsələn:

على + محمد – محمد علي	/Məhhəməd Əli/
محمد + حسن – محمد حسن	/Məhhəməd Həsən/
محمد + حسين – محمد حسين	/Məhəmməd Hüseyn/

II.Birinci tərəfi ümumi isim və ikinci tərəfi "Allah" sözündən ibarət izafətlə bildirilən adlar. Məsələn:

سيف الله – الله + سيف	/ Allahın qılıncı/
خير الله – الله + خير	/Allahın xeyri/
نعمة الله – الله + نعمة	/Allahın neməti/

III.Birinci tərəfi ümumi isim və ikinci tərəfi isə Allahın 99 adlarından الحسن الأسماء dən ibarət izafət formalı xüsusi adlar. Məsələn:

عبد الرحمان - رحمانى + عبد	/Ədb əl-Rəhman/
عبد الوحيد – وحيد + عبد	/Əbd əl-Vahid/
عبد الرزاق – رزاق + عبد	/Əbd əl-Rəzzaq/

VI.Birinci tərəfi عبد, ikinci tərəfi isə bir çox imamların və müqəddəs adamların birləşməsindən düzəldilmiş izafət formalı xüsusi adlardır. Məsələn:

عبد العلى - على + عبد	/Əbd əl-Əli/
عبد الحسين – حسين + عبد	/Əbd əl-Hüseyn/

V.Hər iki tərəfi ümumi isimdən ibarət izafətlə bildirilən adlar. Belə adlarda təyin edən tərəf kimi الدين/din, iman/ sözündən xüsusilə çox istifadə olunur. Məsələn:

عز الدين - دين + عز	/dinin gücü/
نجم الدين – دين + نجم	/dinin ulduzu/
صدر الدين - دين + صدر	/dinin ürəyi/

Tam cümlələrdən ibarət və yaxud cümlə formalı xüsusi adlardan düzəldilmiş mürəkkəb adlar ərəb dilində المركب الاسنادي adlanır. Cümlə formalı xüsusi adlar da öz növbəsində aşağıdakı kimi qruplaşdırıla bilər.

I. Feili cümlələrdən ibarət xüsusi adlar. Məsələn:

زيد الخير (xeyir artmışdır); فتح الله (Allah aşkar etmişdir);
تأبطشرا (şərrî qoltuğuna almışdır); جاد الحق (həqiqi xeyirxah olmaq);

تأبطشرا - bu adın maraqlı bir yaranma tarixi vardır. Cahili dövrünün şairlərindən Fəhm qəbiləsinə mənsub olan Sabit bin Cabir bin Sufyan /ثابت بن جابر بن سفيان/ mübahisəli bir məsələni həll etmək üçün xəncərini qoltuğuna vurub evdən ıxır. Bu zaman dostlarından biri gəlib onun hara getdiyini soruşur. Anası cavab verir: تأبطشرا - yəni şərrə qoltuğuna vurub evdən çıxdı. O vaxtdan, həmin şairə تأبطشرا qəbi verilir. (9, 477)

II. İsmi cümlələrdən ibarət cümlə formalı xüsusi adlar. Məsələn:

الخير نازل (Xeyir gəlir, gəlmişdir); السيد فاهم (başə düşən adam)

راس مملوء (dolmuş baş); علي أسد (Əli aslandır);

ما شاء الله (nə ki Allah istəyir, Allahın gözü) (6, 211)

Bir söz kimi qəbul edilən iki sözün birləşməsindən əmələ gələn mürəkkəb adlara ərəb dilində المركب المزجي deyilir. Məsələn:

هرمز + رام ramhermz. Həm şəhər, həm də adam adıdır. (6, 209)

سويوه /səwioh/ سيب تفاح /səyb təfah/ iki sözün birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Onda سيب سويوه /səyb səwioh/ iy /رائحة/ əmələ gəlmişdir. (6, 210)

نفطويه - /neftin iyi/ - Böyük dilçi alimin adıdır.

Birinci tərəfi أم، بنت، أخ، أخت، عم، عمه، خال، خالة - izafət şəkilli mürəkkəb adlara ərəb ədəbi dilində künyə /كنية/ deyilir. Bu birləşmədə ikinci söz isə istənilən xüsusi şəxs adı ola bilər. Məsələn:

أبو الحسن ، أخو قيس ، أم هانئ ، خال هند

Müasir ərəb dilində كنية mədəni və hörmətli müraciətli formasıdır. Bəzi

hallarda isə كنية insanın bu və ya başqa nişanələrinə, bədən quruluşuna, fiziki

çatışmamazlıqlarına görə verilir. Məsələn: أبو سمرة /qarabuğdayı/;

أبو خرسة /lal/ أبو خرسة /qozbel/; أبو حذبة /saqqallı/; أبو شوارب /biğli/;

Qeyd etmək lazımdır ki, ərəblərdə çox zaman ilk övladın adını أبو və ya sözüünə əlavə edərək müraciət forması kimi işlədirlər. Məsələn:

أبو زيد - يا أبا زيد Ey Zeydin atası

أم خالد - يا أم خالد Ey Xalidin anası

Bu zaman, adətən oğlan övladlarının adı çəkilir.

Kimin övladı olmasına görə verilərək ابن/oğul/ və ya بنت/qız/ sözü ilə başlanan izafət şəkilli xüsusi adlar ərəb dilində نَسَب/nəsəb/ adlanır. (6, 214)

ابن خلدون /Xəldunun oğlu/

بنت أبي بكر /Əbu Bəkrin qızı/

Göründüyü kimi, həm ابن/oğul/ və ya بنت/qız/ sözləri ilə başlanan izafət formalı adları künyəyə, həm də nəsəbə aid edilir. (3, 98)

بنت/ qız/ sözləri ilə başlanan izafət formalı adları künyəyə, həm də nəsəbə aid edilir. (3, 98)

بنت/ qız/ sözləri ilə başlanan izafət formalı adları künyəyə, həm də nəsəbə aid edilir. (3, 98)

بنت/ qız/ sözləri ilə başlanan izafət formalı adları künyəyə, həm də nəsəbə aid edilir. (3, 98)

بنت/ qız/ sözləri ilə başlanan izafət formalı adları künyəyə, həm də nəsəbə aid edilir. (3, 98)

بنت/ qız/ sözləri ilə başlanan izafət formalı adları künyəyə, həm də nəsəbə aid edilir. (3, 98)

Ərəblərdə nəsil şəcərəsinin (qollarını) bildirmək üçün این sözündən xüsusilə çox istifadə olunur. Şəcərə bildirən izafət şəkilli tərkiblərdə həmin söz sətirin əvvəlində این , sətirin içərisində isə -işşəklində işlənir. Məsələn:

عبد الله بن الحسين بن طلال

Bu, Abdulla ibn Əl-Hüseyn ibn Talahın - hal- hazırda İordaniya kralının, atasının və babasının adıdır.

Burada onu qeyd edək ki, این/oğul/ və ya بنت/qız/ sözləri ilə əmələ gələn izafət şəkilli ad nəşəb də adlanır. (3, 185)

Orta əsr ərəb dilçisi Cəlaləddin Suyuti nəşəbə xüsusi bir fəsil ayırmış və onu təkcə valideynin adı ilə deyil, başqa mənsubluqlara görə də izah etmişdir.

الفصل الرابع في معرفة الانساب و هو قسم:

أحدهما: المنسوب إلى القبيلة صريحا مثلا الخليل بن أحمد المازني من بني ما زن شيبان، ازدي فراهيدي

.الثاني: المنسوب إلى القبيلة . الثالث: المنسوب إلى البلد أو الوطن . الرابع: إلى المنسوب إلى جده

.الخامس: إلى لباسه . السادس: من نسب إلى اسمه و اسم أبيه . السابع: من نسب إلى من صحبه . الثامن:

من نسب إلى مالك غير معتق . التاسع: من نسب إلى بعد أعضائه لكبره . العاشر: من نسب إلى أمه

(8, 444-445)

“Nəsəblərin nisbəyə bölgüsünə aid dördüncü fəsil və onun hissələri.

Birincisi –qəbiləyə birbaşa mənsubluq. Məsələn: , əl-Xəlil, ibn Əhməd, əl-Əzdi, əl-Fərahidi, əl-Mazini Əzd /qəbiləsindəndir/. İkinci- qəbiləyə yaxınlığı olan adam kimi mənsubluq. Üçüncü- ölkəyə və ya vətənə mənsubluq. Dördüncü- babaya mənsubluq. Beşinci- libasa mənsubluq. Məsələn: məşhur dilçi əl-Kisəi /libasına كساء/paltar, libas deməkdir/ görə belə adlandırmışdır. Altıncı – öz adına və atasının adına görə mənsubluq. Yeddinci – dostunun adına görə nisbə. Səkkizinci – azad olunmamış qulun sahibinə mənsubluğu. Doqquzuncu – bəzi bədən üzvlərinin böyüklüyünə görə verilən nisbə. Məsələn:

الرؤاسى محمد بن الحسن الكوفى – شمي بذلك لانه كان كبير الرأس

Ər-Ruasi Məhəmmədubnül-Həsən, Əl-Kufi – başı böyük olduğu üçün onu belə adlandırmışlar.

Burada onu qeyd etmək yerinə düşərdi ki, bu bənd nəşəbdən daha çox ləqəbə aiddir

Onuncu: anaya mənsubluq

سويد بن كراع العكلى – كراع اسم امه واسم ابيه عمير

Suveydubnu-Kuraa, Kuraa anasının adıdır, atasının adı isə Umeyrdir.

Ərəb mənşəli adlarda xüsusi hörmət naminə verilən izafət şəkilli ada – xitaba /خطاب/da çox rast gəlinir. Məsələn:

زين العابدين

İbadət edənlərin bəzəyi

Bu xitab İmam Hüseynin oğlu, dördüncü İmam Əliyyu-Zeynul-Abidinə məxsusdur. Çox və gözəl ibadət etdiyi üçün ona layiq görülmüşdür.

عز الدين güçü Dinin, imanın gücü ظل الله kölgəsi

Xitablar, ədatən, uzun ərəb adlarının əvvəllərində gəlir. Məsələn:

جار الله محمود بن عمر الذمخشري

Cərulla Ömər oğlu əz-Zəməxşəri. جار /cərun/ ərəbcə qonşu deməkdir. Beləliklə, cərullah Allaha yaxın olan deməkdir. Bu xitab məşhur dilçiyə uzun zaman Məkkədə yaşayıb yaratdığına görə verilmişdir.

نصر الدين ابو على بن يحيى المرزا عى الضحاك

Burada, birinci söz – xitab – dinin qələbəsi, ikinci söz – künyə- Yəhyanın atası, üçüncü söz aləm – ad- Əli, dördüncü söz – nəşəb, Zeydin oğlu, beşinci söz nəşəb, beşinci söz nisbə, altıncı söz ləqəbdi- çox gülən deməkdir.

Nisbət şəkilçi vasitəsilə düzələrək şəxsin haraya mənsub olduğunu bildiren adlara ərəb dilində نسبة /nisbə/ deyilir. Məsələn:

Bakuvı /bakılı/

الرصافی Rusəfi /rusafılı/ الباكوى

Qubavı /qubalı/

الاصفهانى Isfahani /isfahanlı/ القوبوى

Bəzi adamların əsl adından əlavə ona şəxsi adət, əlamət və keyfiyyətlərinə, xüsusiyyətlərinə, başqa şəxslərin ona münasibətinə görə adlar verilir. Belə adlara ərəb ədəbi dilində لقب /ləqəb/ deyilir. Məsələn:

Əl-Xəlil /dost/ الخليل Əs-Siddiq /düzdanışan/ الصديق

Ən-Nəbbəh /hürən/ النباح Əl-Əhməqu /axmaq/ الاحمق

Qeyd etmək lazımdır ki, ləqəblər özlərində mənsub olduqları şəxslərin müsbət xüsusiyyətləri ilə yanaşı, mənfi xüsusiyyətlərini də əks etdirir. İkincilər çoxluq təşkil edir. Əs-Suyuti “Muzhir” də bir çox məşhur dilçi və şairlərin müxtəlif alimlər tərəfindən açıqlanmasını vermişdir. Məsələn:

ذكره الشيرازي فى الالقاب. نطوية: اسمه ابراهيم بن محمد بن عرفة، لقب بذلك تشبيها بالنقط، لدمامته وادمتة و جعل على سيبويه النحو اليه. النباح: كان ابو عمر الجرمى يلقب لكثرة مناظرية و في النحو و صياحه. (8,428)

“Şirazının ləqəblər haqqında qeyd etdiyi: Niftəveyhi: Adı İbrahim ibn Məhəmməd, ibn Ərəfədir, öz çirkinliyi və rənginin tündlüyünə görə bu cür ləqəblənmişdir "Sibəveyhi" də belə düzəlmişdir.” “Ən-Nəbbəh: Adı Əbu Ömər əl-Cərmı olmuşdur. Nəbbəh /hürəyən/ ləqəbini qrammatikadakı mübahisələrinə və qışqırıqlarına görə almışdır.”

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT:**Azərbaycan dilində:**

1. Azərbaycan dilində ismin semantik-qrammatik qrupları. Tərtib edəni, N.Abbasov, Bakı, 1984.
2. Azərbaycan şəxs adları. Tərtibçilər: Abdullayev B., Sədiyev Ş, Şirəliyev Bakı, 1987.
3. Məmmədov Ə.C. Ərəb dili, Bakı, 2000.
4. Həsənov H. Söz və ad. Bakı, 1984.

Türk dilində:

5. Meral Çörtü. Arapca dil bilgisi, sarf, İstanbul, 2001.

Ərəb dilində

6. عباس حسن، النحو الوافي، في اربعة اجزاء، الجزء الاول، دار المعارف، مصر، 1966.
7. الشيخ مصطفى الغلايينى، جامع الدروس العربية، من ثلاثة اجزاء، الجزء الاول، بيروت، دون التاريخ، المزهر فى علوم
8. عبد الرحمان جلال الدين السيوطى، اللغة و انواعها، المجلد الثانى، القاهرة، دون التاريخ
9. الدكتور شوقى ضيف، تاريخ الادب العربى، العصر الحالى، دار المعارف، القاهرة، 1996.

Rus dilində:

10. Гранде Б.М. Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении, Москва, 1963.
11. Никонов В.А. Имя и общество. Москва, 1974.
12. Суперанская А.В. Имя нарицательное и собственное, Москва, 1970.

XÜLASƏ

Məqalənin birinci hissəsində ümumi dilçilikdə xüsusi adların növləri barədə məlumat verilir. Daha sonra isə xüsusi şəxsi adların ərəb dilində mövcud olan növləri haqqında danışılır, onların yaranma üsulları araşdırılır.

РЕЗЮМЕ

Первая часть статьи дает информацию о типах и особенностях имен собственных в общем языкознании. После этого рассматриваются виды собственных имен, называющих человека, которые существуют в арабском языке и исследуются методы их образования.

SUMMARY

The first part of the article gives information about types and peculiarities of proper names in general linguistics. After this, we consider the types of proper names existing in the Arabic language and calling the persons and study the methods of their formation.